

BLOKCHAIN TEXNOLOGIYASI: BANKLAR VA IQTISODIYOTI UCHUN YANGI QULAYLIKLAR

Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna,

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent,

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

dilyuldasheva83@gmail.com

Mahmudova Oydin Nishon qizi

Iqtisodiyot fakulteti 1 kurs talabasi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

ANNOTATSIYA

Blokcheyn texnologiyasi, xavfsizlik, transparensiya va ishonchlilikka ega bo'lish tizimini yaratadi. Bu platformalar banklar uchun moliyaviy transaksiyalarni amaldagi shaffoflik va ishonchlilik bilan bajarish imkonini yaratadi. Smart-kontraktlar yordamida tranzaksiyalar avtomatlashadi va xususiy shartlarga asosan ishlaydi. Bu maqsadlar uchun, banklar blokcheyn texnologiyasidan kuchli foydalanish orqali, qoldiq vaqt va moliyaviy resurslarni tejankor foydalanishga imkon yaratishadi.

Kalit so'zlar: blokcheyn, intellektual, muhofaza, obyektlar, transaksiya, xavfsizlik, banklar va iqtisodiyot;

KIRISH

Bugungi kunda blokcheyn texnologiyalari yangi inovatsion texnologiya yo'nalishi bo'lishiga qaramasdan bir qator ijtimoiy sohalarga kirib borib, o'z o'rnini egallagan. Insonlarning intellektual ijodi mahsuli yaratilishining jadallashishi bilan bir qatorda, ulardan foydalanish, muhofazasini ta'minlash masalasi ham dolzarblashib bormoqda. Qolaversa, internet tarmog'ining jamiyatimiz hayotida kirib kelishining takomillashishi oqibatida ma'lumotlar olish, axborot almashish hamda mulkka bo'lgan huquqlarning ruxsatsiz foydalanish ham oshib bormoqda. Ushbu holatda yaratilayotgan intellektual mulk obyektlarini shaffof, ishonchli himoyasini tashkillashtiruvchi texnologiyalarga talab ortib bormoqda. Sababi, intellektual mulk obyektlaridan foydalanishda, ularni fuqarolik huquqiy munosabatlar muomalasiga tatbiq etishda, ularning muhofazasi, nazorati va himoyasini ta'minlashda bir qator texnik usullarni amalda qo'llanilishi bugungi kunda barchamizga ma'lum. Hozirgi kun jamiyatining yashash sharoitlarini yengillashtirish vositasi sifatida qaralayotgan internet tarmog'i o'z o'rnida, intellektual mulk siyosatida yaratilgan obyektlarni muhofazasini ta'minlashda ishonchlilik nuqtai nazaridan emas, balki, ularning muhofazasini buzilishiga sababchi bo'layotganligini kuzatishimiz mumkin.

Shu o'rinda, jamiyatimizning ijtimoiy munosabatlarining barcha sohalarini axborotlashtirish dolzarbdir. Har bir jamiyat va davlatning rivojlanishi uchun raqamli

texnologiyalarning ahamiyatini oshirmog‘imiz, uning jamiyatimizning barcha jabhalariga kirib borishini ta‘minlashimiz darkor. Barcha ma‘lumotlarni saqlashning eng qulay usuli – bu uni taqsimlab qayd etishdir. Taqsimlangan ma‘lumotlarning reyestri sifatida, bugungi kunda blokcheyn texnologiyasi namoyon bo‘lishi mumkin. Shu bilan bir qatorda, blokcheyn tushunchasiga, uning kelib chiqish doirasiga aniqlik kiritadigan bo‘lsak, ushbu tushuncha borasida, bir qator ta‘riflar mavjud bo‘lib, ularga birma-bir to‘xtalib o‘tsak. Avvalambor, “blokcheyn” so‘zi ingliz tilidan olingan bo‘lib, “blokklar zanjiri” ma‘nosini anglatadi. Boshqa bir adabiyotda keltirilgan ta‘rifga asosan, “Blokcheyn – bu markazlashtirilmagan ma‘lumotlar bazasi bo‘lib, u o‘zida undan ro‘yxatdan o‘tgan barcha ishtirokchilar ma‘lumotlari (o‘tkazmalari) haqida ma‘lumotlarni alohida “zanjir” shaklida saqlash imkonini beradi”. Angliya bankining fikricha, “blokcheyn – bu bir-birini bilmaydigan insonlarga ishonchli tarzda va birgalikda foydalanish imkonini beradigan texnologiyadir”. Bir so‘z bilan aytganda, Blokcheyn – ma‘lum qoidalar asosida tuzilgan ma‘lumotni o‘z ichiga olgan bloklarning doimiy ketma-ket zanjiridir.

ASOSIY QISM

E‘tiborimizni Blokcheyn texnologiyasining muhimligi nimada namoyon bo‘lishiga qaratishimiz lozim. Hozirgi kunda odamlar tomonidan o‘zlariga tegishli bo‘lgan nomoddiy axborotlarni interaktiv jarayonlarni amalga oshiruvchi internet platformasi orqali amalga oshirish jadallashgan. Ammo fuqarolar tomonidan pul bilan bog‘liq munosabatlarda, shaxslar ko‘proq bank emitentlariga murojaat qilishi barchaga ma‘lum holatdir. Oddiy misol, bugungi kunda mamlakatimizda ommalashgan pul tranzaksiyalarni amalga oshirishda, “Click”, “Payme”, “Apelsin” kabi ilovalar mavjud bo‘lib, ushbu ilovalar orqali elektron pul mablag‘larini bir joydan ikkinchi joyga o‘tkazish imkoniyati mavjud. Xususan, “Apelsin” ilovasida pul mablag‘larini viza, master karta orqali boshqa davlat valyutasiga erkin konvertatsiya qilish imkoniyati yaratilgan. Bir ko‘rinishda, shaxslar tomonidan amalga oshirilayotgan elektron pul mablag‘larini o‘tkazish bevosita, shaxslar o‘rtasida to‘g‘ridan to‘g‘ri amalga oshirilayotgandek ko‘rinsa ham, ushbu vaziyatda markazlashtirilgan moliyaviy muassasalar (banklar) o‘rtada vositachi bo‘lib xizmat qiladi, ya‘ni ular orqali o‘tkazmalar amalga oshiriladi. Bevosita, butun dunyoda amalga oshiriladigan pul mablag‘larining o‘tkazmalarini amalga oshiruvchi to‘lov usullaridan biri hisoblanmish – Rauf Pulning mohiyatiga ham e‘tiborimizni qaratadigan bo‘lsak, unda ham qoidaga ko‘ra, bank hisob raqami yoki kredit kartasi bilan integratsiya talab qiladi. Blokcheyn texnologiyasi esa o‘z navbatida, “ortiqcha bo‘g‘in”dan xalos bo‘lishga imkoniyat yaratadi. U an‘anaviy ravishda moliyaviy xizmatlar sektori bajaradigan uch muhim rolni o‘z zimmasiga olishi mumkin: bitimlarni ro‘yxatdan o‘tkazish, shaxs haqiqiyligini tasdiqlash va shartnomalar tuzish.

Блокчейн texnologiyasi, banklar va iqtisodiyot uchun bir qancha yangiliklar olib kelmoqda. Quyidagi asosiy nuqtalarni ko'rsatishim mumkin:

1. Xavfsizlik: Blockchain texnologiyasi, xavfsizlikning yuqori darajada ta'minlanishi tufayli muhim ahamiyatga ega. Ma'lumotlar shifrlangan blokcheyn platformalarda xavfsizlik qafasiga ega bo'lib, bu esa ma'lumotlar ustida huquqiy nazoratni ta'minlashga yordam beradi.

2. Transaksiyalar bilan tezroq amal: Blokchayenning o'zining yuqori tezlik va ishlab chiqarish qobiliyati, transaksiyalarni tezroq amalga oshirishga imkon beradi. Bu, banklar uchun ma'lumotlarni o'zaro almashish va ma'lumotlar bazalarini yangilashda muhimdir.

3. Qimmatli qog'ozlar va sabablari: Blokchayenning qimmatli qog'ozlar va sabablarini :qulayliklar taqdim etishi, iqtisodiyot va moliyaviy sohasida yangiliklar olib kelmoqda. Bu, moliyaviy xizmatlar va moliyaviy operatsiyalarni yengil qiladi.

4. Ishbilarmonlik va omonatlar: Blokchayen texnologiyasi, banklar uchun ishbilarmonlikni yaxshilaydi va omonatlarni boshqarishda o'ziga xos qulayliklar yaratadi. Bu, omonatlarni to'liq ta'minlash va taqsimlashni yengillab borish uchun qulayliklar yaratadi.

5. Smart kontraktlar: Smart kontraktlar, blokchayen texnologiyasining yaxshi foydalanishning bir misoli hisoblanadi. Ushbu kontraktlar avtomatik ravishda bajariladi va shartlar bajarilgandan so'ng bajariladi. Bu, banklar va iqtisodiy tashkilotlar uchun muhimdir, chunki bu, kontraktlar bo'yicha zarur muvofiqlikni ta'minlashda yordam beradi.

Bu asosiy nuqtalar, blokchayen texnologiyasining banklar va iqtisodiyot uchun yangi qulayliklar olib kelishida katta rol o'ynaydi.

Bugungi kunda, banklar tomonidan amalga oshirilayotgan operatsiyalarning bir qismini blokcheyn texnologiyasiga o'tkazilishi, banklarda mijozlar bilan munosabatlarda, xizmat ko'rsatishda muayyan muddatda uzilishiga olib kelishiga qaramasdan, moliya tashkilotida ish hajmining kamayishiga, xizmatlarning samaradorligiga imkoniyat yaratadi.

Bu texnologiyaning uchinchi ehtimoliy roli (shartnomalar tuzish) moliya sektoridan tashqarida ham juda foydali bo'lib chiqishi mumkin. Blokcheynning ishlab chiqilishining asosi hisoblanmish Bitkoin kriptovalyutasining muomalaga kiritilishi bilan, blokcheyn texnologiyasi raqamli iqtisodiyotning har qanday turini, jumladan, kompyuter kodini saqlash uchun foydalanilishi mumkin bo'ldi. Bu kod fragmentini shunday dasturlash mumkinki, u ikkala kelishuvchi tomon o'z kalitlarini kiritgan va shu tariqa shartnoma tuzishga rozilik bildirgan holda bajariladi. Xuddi shu kod tashqi ma'lumot oqimlaridan axborot olishi (aksiyalar narxi, meteorologiya ma'lumotlari, yangiliklar sarlavhalari va kompyuter tahlil qilishi mumkin bo'lgan boshqa narsalar) va ma'lum bir shartlar bajarilganda avtomatik ravishda ro'yxatdan o'tkaziladigan

shartnomalar tuzishi mumkin. Ushbu mexanizm «aqli shartnomalar» (smartshartnomalar) deb ataladi va uni qo'llash imkoniyatlari amalda cheklanmaydi. Smartshartnomalar o'z o'rnida aqli shartnomalar sifatida nomlanib, u o'z – o'zidan bajariladigan shartnoma hisoblanib, uning xulosasi virtual muhitda, ya'ni blokcheynda amalga oshiriladi.

XULOSA

Xulosa qilib aytilish mumkinki, blokcheyn texnologiyasi banklar va iqtisodiyot uchun bir necha muhim qulayliklar taqdim etadi. Ushbu texnologiya xavfsizlik, anonimlik va transparensiya ko'rsatishga yordam beradi. Ishonchlilik va avtomatik tranzaksiyalar tizimini o'rnatilishi, banklar va iqtisodiy tashkilotlarga moliyalashuvni yanada saqlaydi va ish faoliyatining samaradorligini oshiradi.

Blokcheyn texnologiyasi ma'lumot almashinuvi, tranzaksiyalarning boshqa muomalalarni hal qilishda yangi yechimlar taklif etadi. Banklar va iqtisodiyotning uzoq davrli o'zgarishi va shaffoflikdan foydalanish imkoniyatini yaratadi. Shunday qilib, blokcheyn texnologiyasi banklar va iqtisodiyot sohasida katta potentsialga ega bo'lib, ularni moliyaviy tizimlarini optimallashtirish va saqlashda yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yuldasheva, D. (2022). FORMATION OF ECONOMIC TERMINOLOGY- THE CURRENT STAGE OF DEVELOPMENT OF THE TERMINOLOGY OF THE UZBEK LANGUAGE. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).

2. Yuldasheva, D., & Karshieva, M. (2022, January). PERTINENT TO THE ROLE OF SCIENTIST WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF THE SUBJECT UZBEK LINGUISTICS. In Archive of Conferences (pp. 61-62).

3. Yuldasheva, D. B. Organization of terms as a factor for the improvement of economic sciences [Article]. Euroasian Research Bulletin, 2021. International scientific journal, 2.

4. Bekmurodovna, Y. D., & Bakhodirovich, E. D. (2023). PROBLEMS IN THE ERA OF GLOBALIZATION AND INNOVATIVE SOLUTIONS TO THEM. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(4), 329-331.

5. Yuldasheva, D. IMPORTANT FEATURES OF TEACHING TOURISM LEXIS AND LITERASY TO INTERNATIONAL STUDENTS. Zbiór artykułów naukowych recenzowanych., 205.

6. Yuldasheva, D. (2022). The Intensification Of Learning Uzbek Language Using Moodle Technology. Berlin Studies Transnational Journal of Science and Humanities, 2(1.6 Philological sciences).

7. Yuldasheva D.B. Iqtisodiy munosabatlarda terminologiyaning ahamiyati / Ilm-fan va ta'lim ilmiy jurnali 2181-4325 15.03.2024. № 3(18) 88-91 betlar.

8. Yuldasheva D.B. Iqtisodiyot sohasida til texnologiyasining kelajagi / Ilm-fan va ta'lim ilmiy jurnali 2181-4325 15.03.2024. № 3(18) 91-95 betlar.

9. Юлдашева Д.Б. Лингвистика: история, основные понятия и последние развития / Университет общественной безопасности республики Узбекистан / Сборник материалов / II международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы методики преподавания русского языка», 4 марта 2024 г. 387-390 стр.

10. Yuldasheva D.B. Iqtisodiy atamalarning lingvistik evolyutsiyasi: inglizcha so'zlar global biznes aloqalaridagi o'rni / Университет общественной безопасности республики Узбекистан / Сборник материалов / II международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы методики преподавания русского языка», 4 марта 2024 г. 409-411 стр.

11. Yuldasheva D.B. Aniqlik kuchi: to'g'ri atamalar ishlab chiqarish samaradorligi / Университет общественной безопасности республики Узбекистан / Сборник материалов / II международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы методики преподавания русского языка», 4 марта 2024 г. 412-415 стр.

12. Yuldasheva D.B. Tilning kuchi: Iqtisodiy atamalarni tarjima qilishda lingvomadaniy muammolarni hal qilish / O'zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Farg'ona akademik litseyi "Filologiya va fanlarni o'qitishning dolzarb masalalari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari, Farg'ona -2024-yil 234-237 betlar.

7. Yuldasheva D.B. Language and style signatures – empirical experience in the use of speech genres / American Journal of language, Literacy and Learning in STEM Education Volume 02, Issue 03, March 14, 2024/ ISSN (E): 2993-2769 P. 312-316.